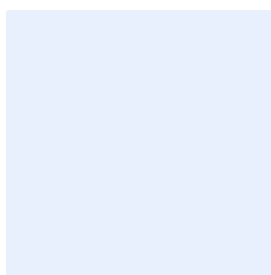




NYTORGET 4 OG NYKIRKEBAKKEN 1:

Avklarende arkeologisk undersøkelse.

Underhaug, Per Christian





Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU)
 Storgata 2, Postboks 736 Sentrum, 0105 Oslo
 Telefon: 23 35 50 00
www.niku.no

Tittel Nytorget 4 og Nykirkebakken 1: Avklarende arkeologisk undersøkelse.	Rapporttype/nummer NIKU Oppdragsrapport 101/2022	Publiseringsdato 25.12.2022
	Prosjektnummer 1021814	Oppdragstidspunkt 10.-12.06.2020
	Forsidebilde -	
Forfatter(e) Underhaug, Per Christian	Sider 12	Tilgjengelighet Åpen
	Avdeling Arkeologi	

Prosjektleder Per Chr. Underhaug
Prosjektmedarbeider(e) Per Chr. Underhaug
Kvalitetssikrer Rory Dunlop

Oppdragsgiver(e) Pedersgata Utvikling AS

<p>Sammendrag</p> <p>Juni 2020 utførte NIKU en arkeologisk forundersøkelse der ble det gravd to prøvehull i kjelleren i eksisterende bygård i Nykirkebakken 1 og to prøvehull i kjelleren til Nytorget 4. I kjelleren tilhørende Nytorget 4 ble det dokumentert grunnfjell umiddelbart under kjellergulv. I kjelleren tilhørende Nykirkebakken 1 ble det dokumentert et kullholdig lag som ble målt inn med CPOS og tatt ut dateringsprøver i fra. Dateringsprøven som er analysert av Uppsala viser en sannsynlig datering på slutten av 1700-tallet/ starten av 1800-tallet. Stavanger har hatt flere store branner mellom 1600 og 1800-tallet, det er sannsynlig at tiltaksområdet har vært rammet av flere av disse brannene og boligmasse på tomten har brent ved flere tilfeller.</p>

<p>Emneord</p> <p>Middelalderbyen Stavanger, prøvehull, karbondatering, brannlag, fjell, 1700-tallet</p>
--

Avdelingsleder

Lise-Marie Bye Johansen

Forord

Pedersgata Utvikling AS takkes for oppdraget.

NIKU prosjektnummer	1021814 (2020)
Berørt område	Nytorget 4, Nykirkebakken 1
Gnr./bnr.	55/912
Oppdragets art	Arkeologisk undersøkelse av prøvehull
Vedtaksdato; saksnummer	27.8.2020; 2020/13357-12
Oppdragsgiver	Pedersgata Utvikling AS
Oppdraget utført av	NIKU distriktskontor Bergen
Oppdraget utført dato	10.-12.6.2022
Koordinater	N: 6541351.45, Ø: 312382.83
Overflate, dagens	9,8 moh
Tilstedeværelse av automatisk fredete kulturminner	Nei
Kulturhistorisk tolkning	Etterreformatorisk/nyere tids brannlag
S-nr.	14369
Aksesjonsnummer	2021/3
Askeladden	Prosjekt 509, 510

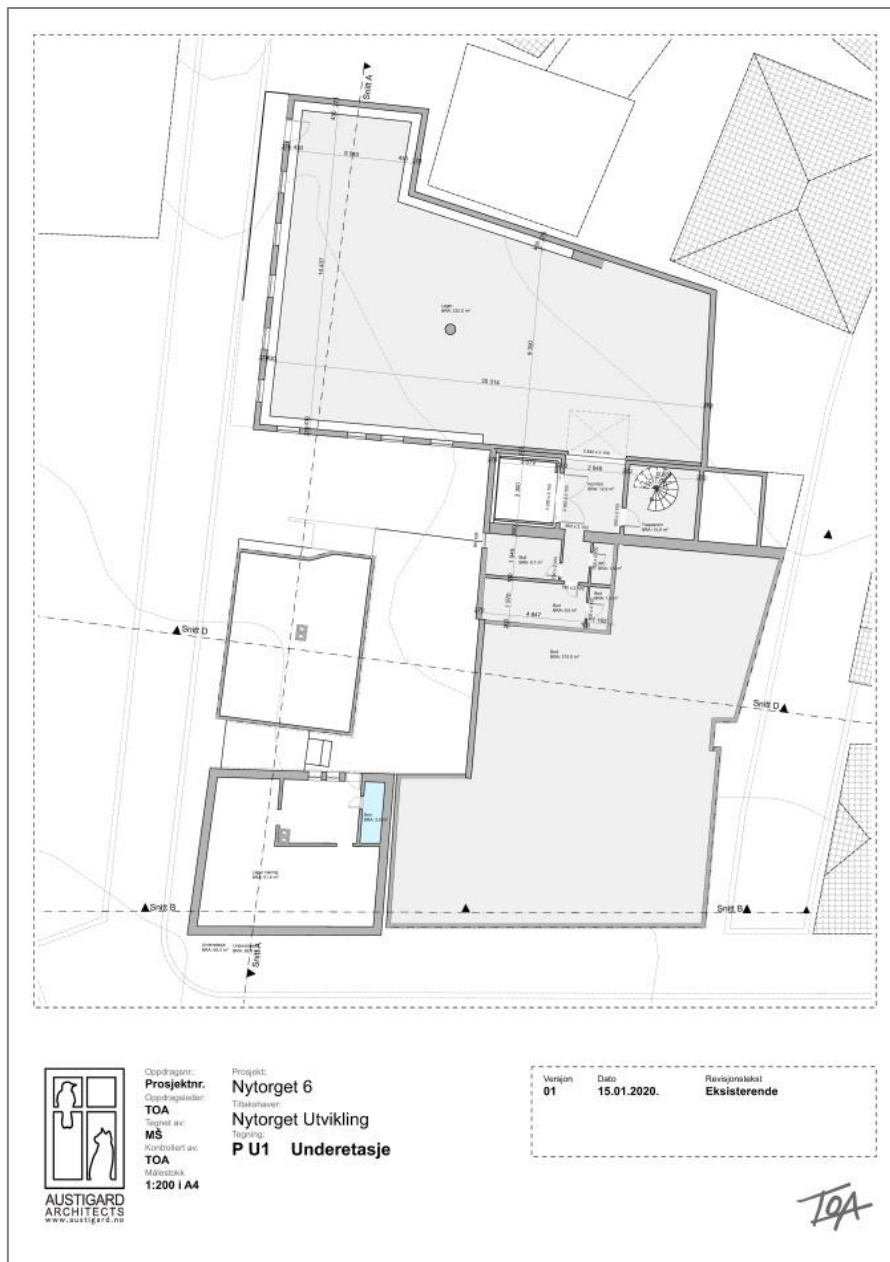
Innholdsfortegnelse

1	Innledning	7
2	Bakgrunn	9
2.1	Tidligere undersøkelser	9
3	Resultater	9
3.1	Prøvehull 1.....	9
3.2	Prøvehull 2.....	10
3.3	Prøvehull 3.....	10
3.4	Prøvehull 4.....	10
4	Konklusjon	10
5	Summary	10
6	Henvisninger.....	10

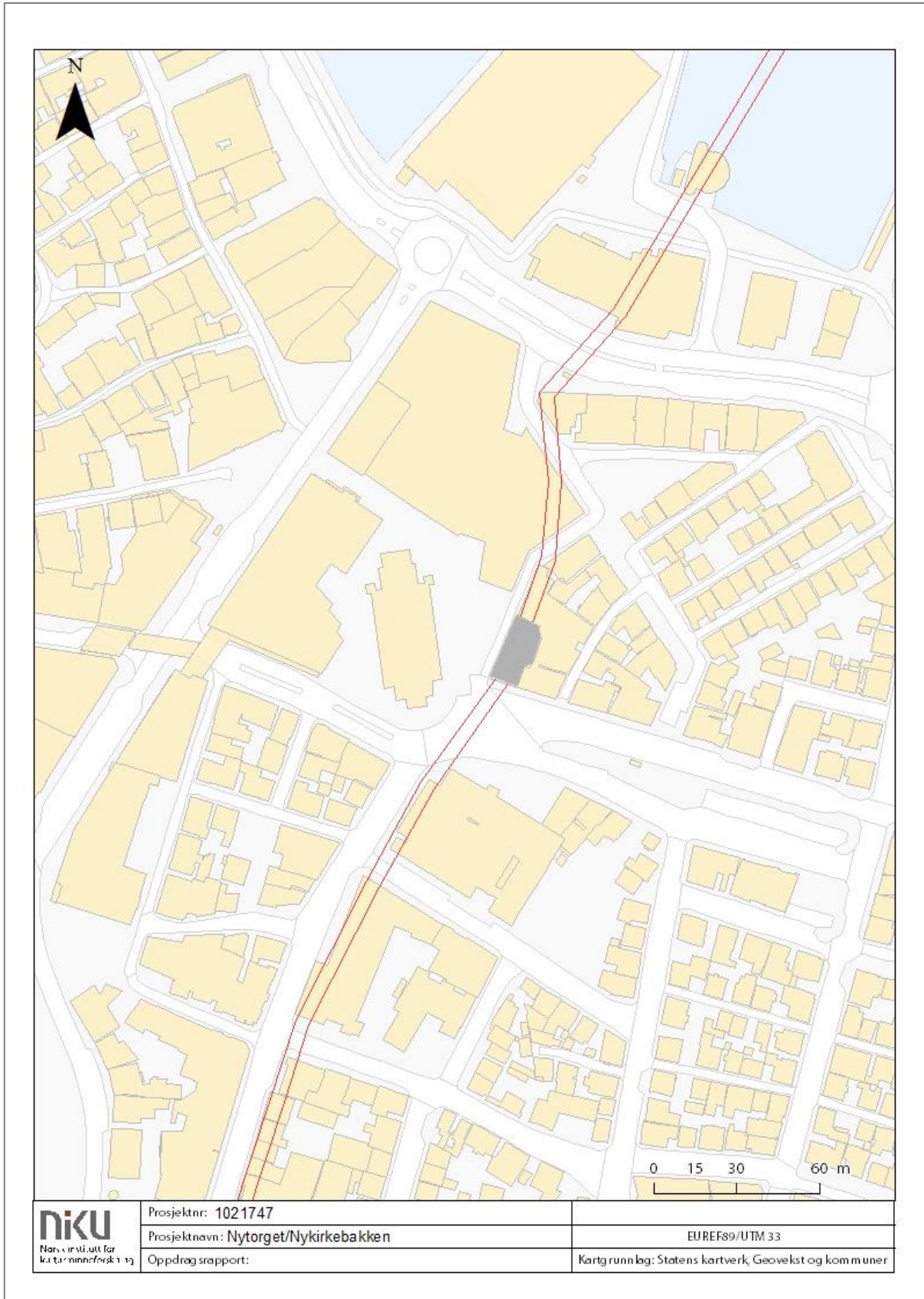
1 Innledning

Vi viser til brev av 5. februar 2020 fra Rogaland fylkeskommune, vedlagt søknad og kart (saksnummer 2020/13357), til Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU) for tilrådning i saken. Søker er Pedersgata utvikling AS.

Søker ønsket å etablere felles kjeller mellom Nykirkebakken 1 og Nytorget 4 og et påbygg øst for byggene. Det ville innebære senking av kjellergulv i to eksisterende hus og utgraving av mellomrom mellom hus og i bakgård. Det ville da dannes en ny felles kjeller på cirka 200 m² BTA. Utgraving ville omfatte hele tomtens bredde og lengde og ned til dybde 2,9 meter under eksisterende bjelkelag i Nytorget 4. Den gang var romhøyde i kjeller i Nytorget 4 ca. 2,1 meter og Nykirkebakken 1 hadde krypkjeller med jordgulv.



Kart 1: Planlagt tiltak med felles kjeller tilhørende to eiendommer i krysset Nykirkebakken og Nytorget.



Kart 2: Tiltaksområdet er grått område.
St. Petri kirke vises rett vest for tiltaksområdet. (Kart: NIKU)

2 Bakgrunn

Tiltaket ligger innenfor det automatisk fredete kulturminnet *Middelalderbyen Stavanger* (kulturminne-ID 88461-1). Tiltaket er lokalisert øst for St Petri kirke, innenfor Storhaug som utgjør den østre bydel i Stavanger. Denne delen av middelalderbyen fungerte som et flerbruksområde i middelalderen. Tiltaksområdet ligger i umiddelbar nærhet til St. Petri kirke.

Tidlig på 1270-tallet rådet kong Magnus en kirke dedisert St. Peter. Den sto kort vei øst for domkirken i Stavanger på et høydedrag rett øst for Skolebekken som ligger i rør under dagens Klubbgata rett vest for Peterskirken. Peterskirken ble skjenket til hospitalskirke, og det skal ha blitt anlagt åkerbruk i regi av biskopen. I første halvdel av 1800-tallet ble hospitalskirken og de øvrige gamle bygninger revet, og et nytt fellesbygg ble oppført samme sted for fattige, syke og «sindssyge» samt en arbeidsanstalt (askeladden.ra.no; Brendalsmo 2016).

2.1 Tidligere undersøkelser

Det er ikke gjort tidligere undersøkelser på selve tiltaksområdet. Det er dog gjort arkeologiske undersøkelser i området tilknyttet St Petri kirke, ikke langt unna tiltaksområdet. Det er også kjent at området har hatt aktiviteter tilknyttet bosetning og dyrkning fra bronsealder frem til etterreformatorisk tid. Frem til utpå 1800-tallet lå bydelen under storgården Hetland (Helle 1975:41).

I 2007 ble det utført en arkeologisk undersøkelse i umiddelbar nærhet til tiltaksområdet på Petriplataet. Undersøkelsen var en del av restaureringsarbeidet av St. Petri Kirke. Denne undersøkelsen ga ingen dateringer eldre enn 1800-tallet (Bjørndal 2010).

Hva angår selve området øst for kirken og klosteret hvor Nytorget er lokalisert er det ikke belegg for å hevde at det var en stor middelaldersk bybebyggelse her, men området har vært utnyttet til diverse formål i middelalderen, enten som en del av byens takmark, eller som en del av jordegodset til klosteranlegget. Det konkluderes med at de arkeologiske forholdene kan være varierende.

Aktuelle problemstillinger for området var:

- Etableringen av kirkestedet og forholdet mellom kirke og eventuell eldre gårdsbosetning på stedet
- Befolkningen – helse og sosiale forhold, demografi
- Kirkebygget og kirkens omgivelser – eldre faser, forholdet til annen bebyggelse, lokalisering av tilknyttede bygninger, ferdselsveier eller kirkegårdsavgrensning, håndverksaktivitet – steinbygging.
- Åkerbruk

3 Resultater

Det ble besluttet at det skulle foretas en avklarende arkeologisk undersøkelse i de aktuelle eiendommene, og i det følgende avsnittet vil det bli gitt en kort presentasjon av resultatene fra den arkeologiske undersøkelsen i kjellerne tilhørende Nytorget 4 og Nykirkebakken 1. Det ble gravd fire prøvehull, to i hver kjeller. Prøvehullene hadde mål på ca.1x1 meter.

3.1 Prøvehull 1

Prøvehull 1 ble gravd i krypkjelleren i Nykirkebakken 1. Dette prøvehullet ble gravd langs kjellerens vestvegg mot gaten. Gravedybden var på 1 meter, og det ble tatt ut en prøve fra et 15 cm tykt kullag mot bunnen av prøvehull. Over dette kullaget lå et tykt omrotet lag som det var vanskelig å skille ut i flere lag – trolig er det flere sjikt med akkumulerte jordmasser etter brann og opprydding etter brann.

- (1) Omrotet masser med store stein, silt og sand.
- (2) Fett kullholdig lag som har blitt datert til sent 1700-tallet (Uppsala Universitet)
- (3) Sand, grus og småsteiner – trolig det øverste geologiske laget

3.2 Prøvehull 2

Prøvehull 2 ble gravd i krypkjelleren i Nykirkebakken 1. Prøvehullet ble gravd helt nord i kjelleren langs vegg mot bakgård. Dette prøvehullet hadde den samme stratigrafien som prøvehull 1 og kullaget ble også dokumentert her, og på tilsvarende dybde som i prøvehull 1.

- (1) Omrotet masser med store steiner, silt og sand
- (2) Fett kullholdig lag tolket som brannlag
- (3) Sand, grus og småsteiner – trolig det øverste geologiske laget

3.3 Prøvehull 3

Prøvehull 3 ble gravd sørøst i kjelleren tilhørende Nytorget 4. Her ble det ikke dokumentert noen kulturlag da betonggulvet i kjelleren er anlagt umiddelbart over grunnfjellet.

3.4 Prøvehull 4

Prøvehull 4 ble gravd nordvest i kjelleren tilhørende Nytorget 4. I likhet med prøvehull 3 ble det ikke dokumentert kulturlag, da betonggulvet i kjelleren er anlagt umiddelbart over grunnfjellet.

4 Konklusjon

Juni 2020 utførte NIKU en arkeologisk forundersøkelse der ble det gravd to prøvehull i kjelleren i eksisterende bygård i Nykirkebakken 1 og to prøvehull i kjelleren til Nytorget 4. I kjelleren tilhørende Nytorget 4 ble det dokumentert grunnfjell umiddelbart under kjellergulv.

I kjelleren tilhørende Nykirkebakken 1 ble det dokumentert et kullholdig lag. En dateringsprøve fra dette laget viser en sannsynlig datering på slutten av 1700-tallet/starten av 1800-tallet. Stavanger har hatt flere store branner mellom 1600 og 1800-tallet (Elgvin 1956), og det er sannsynlig at tiltaksområdet har vært rammet av flere av disse brannene og at boligmassen på tomten har brent ved flere tilfeller.

Undersøkelsen kunne således ikke gi svar på problemstillingene som ble sett på som aktuelle for området utenom at man kan si at området ble rammet av en brann på sent 1700-tallet og senere bygd opp som boligområdet rundt St. Petri Kirke. Hvorvidt det har vært åkerbruk i denne delen av Nytorget kan man fortsatt ikke utelukke, men det er usannsynlig at dette er bevart i kjellerne tilhørende Nytorget 4 og Nykirkebakken 1 basert på den arkeologiske undersøkelsen.

5 Summary

In June 2020 an archaeologist from NIKU's Bergen office investigated four small test-pits in the properties of Nykirkebakken 1 and Nytorget 4. No archaeological remains under statutory protection were encountered.

6 Henvisninger

Bjørndal, E. 2010. Arkeologisk overvaking i samband med graving ved St. Petri-kyrkja, Storhaug bydel. Oppdragsrapport B 2010/2, Arkeologisk museum, Universitetet i Stavanger.

Brendalsmo, J. 2016. Kildegjennomgang. Middelalderske kirkesteder i Rogaland fylke, Riksantikvaren.

Elgvin, J. 1956. En by i kamp: Stavanger bys historie 1536-1814.

Helle, K. 1975. Stavanger fra våg til by.

Norsk institutt for kulturminneforskning er et uavhengig forsknings- og kompetansemiljø med kunnskap om norske og internasjonale kulturminner.

Instituttet driver forskning og oppdragsvirksomhet for offentlig forvaltning og private aktører på felter som by- og landskapsplanlegging, arkeologi, konservering og bygningsvern.

Våre ansatte er konservatorer, arkeologer, arkitekter, ingeniører, geografer, etnologer, samfunnsvitere, kunsthistorikere, forskere og rådgivere med spesiell kompetanse på kulturarv og kulturminner.

www.niku.no

NIKU Oppdragsrapport 101/2022

NIKU hovedkontor
Storgata 2
Postboks 736
Sentrum
0105 OSLO
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Tønsberg
Farmannsveien 30
3111 TØNSBERG
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Bergen
Dreggsallmenningen 3
Postboks 4112
Sandviken
5835 BERGEN
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Trondheim
Kjøpmannsgata 1b
7013 TRONDHEIM
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Tromsø
Framsenteret
Hjalmar Johansens gt.
14
9296 TROMSØ
Telefon: 77 75 04 00